

TEISMŲ PRAKTIKOS VERTINANT BAUDŽIAMAJAME PROCESE LIUDIJUSIŲ VAIKŲ PARODYMUS AKTUALIJOS

DOVILĖ MURAUŠKIENĖ

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir proceso institutas
el. p. dgaidelyte@gmail.com

Straipsnis pateiktas 2015 m. rugsėjo 13 d.,
parengtas spausdinti 2015 m. gruodžio 18 d.

DOI: 10.13165/JUR-15-22-2-10

Santrauka. Darbe nagrinėjami kai kurie nauji teismų praktikos vertinant baudžiamosiose byloje liudijusių vaikų (nukentėjusiųjų ir (ar) liudytojų) parodymus aspektai. Atskirai aptariami formalieji vaiko parodymų vertinimo teisėtumo aspektu kriterijai, taip pat materialieji parodymų vertinimo kriterijai, reikšmingi nustatant parodymų patikimumą. Apibendrinus analizuojamą klausimu aktualią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, darytinos išvados, kad teismų praktikoje vaikų parodymai, palyginti su suaugusiųjų parodymais, vertinami atsižvelgiant į tam tikrą specifiškumą: vaiko parodymams keliami mažesni atitikties teisės aktams reikalavimai, teismų praktikoje patikimais laikomi ir ne visai nuoseklūs ar išsamūs vaiko parodymai. Tikrinant vaiko parodymų patikimumą, ypač reikšmingi papildomi duomenys – specialistų ir ekspertų paaiškinimai, jų išvados, netiesioginių liudytojų parodymai, taip pat aplinkybės, susijusios su galima aplinkinių įtaka vaiko parodymams.

Reikšminiai žodžiai: vaikas nukentėjusysis, vaikas liudytojas, parodymai, teismų praktika, parodymų vertinimo kriterijai.

Ivadas

Nacionalinėje ir tarptautinėje pozityviojoje teisėje, kuri aktuali baudžiamajai justicijai, vaiku laikomas kiekvienas asmuo, nesulaukęs 18 metų amžiaus. Būtent iki šio amžiaus asmenys laikomi nevisiškai procesiškai veiksniais dalyviais dėl socialinės, psichinės, fizinės ir kognityvinės brandos trūkumo. Ši aplinkybė lemia ne tik poreikį užtikrinti papildomą tokio baudžiamąjo proceso dalyvio teisių apsaugą¹, bet ir kitaip vertinti su vaiku atliktų procesinių veiksmų rezultatus turint omenyje tai, kad vaiko pasaulio supratimas, pojūčiai, atmintis ir gebėjimas komunikuoti skiriasi nuo atitinkamų suaugusiojo savybių. Dėl šių aplinkybių teismų praktikoje kyla klausimų – nuo kelerių metų vaikas gali tapti patikimu įrodymų šaltiniu, kokiais kriterijais vadovaujantis reikėtų vertinti jo byloje duotus parodymus, ar šie kriterijai yra tokie patys, kokiais teismai turi vadovautis vertindami suaugusiųjų parodymus, ir pan. Tad šio straipsnio tikslas – apžvelgti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką baudžiamosiose bylose, kuriose parodymus yra davę vaikai², ir įvertinti, kaip šio teismo jurisprudencijoje yra sprendžiami minėti probleminiai klausimai.

Apibendrinus teismų praktiką galima daryti išvadą, kad teismai, vertindami vaikų parodymus, tai daro iš esmės remdamiesi dviem kriterijais – formalioju ir materialioju. Šie kriterijai reikšmingi nustatant, ar vaiko parodymus galima laikyti gautais teisėtu būdu (formalusis) ir ar jie gali būti pripažįstami patikimais (materialusis). Būtent šie aspektai, pasitelkiant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis baudžiamosiose bylose, priimtas daugiausia 2013–2015 metais, ir bus aptarti šiame straipsnyje.

¹ Apie tai ne kartą buvo rašyta moksliniuose darbuose, pavyzdžiui, žr. AZUBALYTĖ, R. *Baudžiamąjo proceso, kuriame dalyvauja nepilnamečiai, teisinės ir faktinės diferenciacijos prielaidos ir iš jų kylantys reikalavimai. Iš: Sąžiningas baudžiamasis procesas. Probleminiai aspektai.* Vilnius: Industrias, 2009; AZUBALYTĖ, R.; JURGAITIS, R.; ZAJANČKAUSKIENĖ, J. *Specifinės baudžiamąjo proceso rūšys. Vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011; MURAUŠKIENĖ, D. *Nepilnamečio nukentėjusiojo apklausos reglamentavimo modeliai.* LCC Liberal Arts Studies, Volume 6: Whose Justice? Global Perspective in Dialogue. Klaipėda, 2013: LCC International University: 79–90 ir kt.

² Šiame straipsnyje apžvelgta teismų praktika dėl nepilnamečių nukentėjusiųjų ir liudytojų duotų parodymų vertinimo. Dėl ribotos straipsnio apimties ir dėl įtariamųjų (kaltinamųjų) procesinio statuso nulemtų liudijimo ypatumų (teisės tylėti, teisės neatsakyti į tam tikrus klausimus, pareigos sakytį tiesą nebuvimo) nepilnamečių įtariamųjų (kaltinamųjų) parodymų vertinimo klausimai čia nebus aptarti.

1. Formalieji vaiko parodymų vertinimo kriterijai

Išanalizavus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką baudžiamosiose bylose, kuriose nukentėjusiojo ar liudytojo statusą yra įgijęs vaikas, galima daryti išvadą, kad dažniausiai baudžiamajame procese parodymus davusių nepilnamečių nukentėjusiųjų ir liudytojų parodymai gynybos yra kritikuojami nurodant formalus pobūdžio pažeidimus, – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 186 straipsnio pažeidimus, kuriuos pabrėžiant siekiama sumenkinti vaiko byloje duotų parodymų įrodomąją vertę. Tačiau teismų praktikoje itin retai konstatuojami BPK 186 straipsnio pažeidimai, o šios normos nuostatos interpretuojamos ganėtinai lanksčiai, visais atžvilgiais turint omenyje vaiko amžių, jo psichologinę būseną, brandą ir pan., bei, atsižvelgiant į šias ypatybes, poreikį vaiko apklausą atlikti kiek kitaip, nei įprastai apklausiant procesiškai veiksnų suaugusį asmenį. Nepilnamečius apklausiant paprastai nėra taikoma įprastinė apklausos tvarka – laisvas pasakojimas ir po jo užduodami klausimai; vaikas apklausiamas duodant jam klausimų apie bylai reikšmingas aplinkybes, be to, ypač svarbus įvairaus pobūdžio specialistų dalyvavimas vaiko apklausoje.

„<...> kasatoriaus manymu, nukentėjusysis ikiteisminiame tyrime buvo apklaustas pažeidžiant BPK 186 straipsnio reikalavimus, o tai pripažino ir apeliacinės instancijos teismas, jog apklausiant nukentėjusįjį dėl D. ir A. dalyvavimo padarant nusikalstamą veiką, tyrėjas J. R. menamais klausimais darė įtaką nukentėjusiojo parodymams, bet kartu šis teismas nepagrįstai nusprendė, kad dėl V. nukentėjusysis davė teisingus parodymus.“³ Kasacinės instancijos teismas, atmesdamas tokius kasacinio skundo argumentus, nurodė: „Šioje byloje nukentėjusysis nepilnametis R. pas ikiteisminio tyrimo teisėją buvo tinkamai apklaustas psichologo (anksčiau jo apklausti buvo neįmanoma dėl jo būklės), nepažeidžiant BPK 186 straipsnio reikalavimų. Ir nors vėliau šioje apklausoje dalyvavo inspektorius J. R. (kas įstatymo nedraudžiama), tačiau parodymus apie tai, kokių veiksmus prieš jį atliko nuteistasis V., nukentėjusysis parodė dar prieš inspektoriui dalyvaujant apklausoje. Taigi taip apklausiant mažametį nukentėjusįjį dėl V. padarytos nusikalstamos veikos prieš jį, įstatymo nuostatos nebuvo pažeistos, todėl, teisėjų kolegija nuomone, šiuos nukentėjusiojo parodymus teismai teisingai laikė tinkamais įrodymais.“⁴

³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-131/2014 m.

⁴ *Ibid.*

„M. pas ikiteisminio tyrimo teisėją buvo apklausta nepažeidžiant BPK 186 straipsnyje nustatytos nepilnamečio nukentėjusiojo apklausos tvarkos, t. y. buvo vykdoma vaiko apklausos kambaryje dalyvaujant tik psichologui, taip pat buvo daromas vaizdo ir garso įrašas, o kitiems proceso dalyviams, iš jų – ir nuteistajam G., buvo sudarytos sąlygos stebėti ir girdėti apklausą kitoje patalpoje ir per ikiteisminio tyrimo teisėją užduoti klausimus (BPK 186 straipsnio 4 dalis).“⁵

„Kasacinio skundo argumentai dėl mergaitėms užduodamų menamų klausimų nepagrįsti. Mažamečių asmenų apklausos atliekamos atsižvelgiant į jų intelektualinio vystymosi lygį, psichinę ir emocinę būklę. Dažnai be pokalbį skatinančių klausimų apklausti tokio asmens visiškai neįmanoma, tačiau vien dėl to apklausos rezultatai negali būti pripažinti nepatikimais. Apklausų metu daryti vaizdo ir garso įrašai patvirtina, kad apklausos atliktos nepažeidžiant BPK nuostatų ir nukentėjusiosioms buvo užduodami ne menami ar šališki klausimai, kaip teigiama kasaciniame skunde, o pokalbį skatinantys bei atsakymus patikslinantys klausimai, nes laisvo pasakojimo metu nukentėjusiosios negalėjo nurodyti visų nusikalstamų veikų aplinkybių.“⁶

„Nekyla abejonų, kad nukentėjusiosios parodymai seksualinio prievartavimo byloje, gauti nepažeidžiant apklausos procedūros taisyklių, yra vieni reikšmingiausių įrodymų vertinimo procese. Taigi duomenų liečiamumo prasme nukentėjusiosios J. parodymai, duoti ikiteisminio tyrimo teisėjui, teisingai pripažinti įstatymo reikalavimus atitinkančiais įrodymais. <...> Šioje byloje mažametė nepažeidžiant BPK buvo apklausta pas ikiteisminio tyrimo teisėją, dalyvaujant reikiamiems specialistams, be to, nukentėjusiąją atskirai tyrė teismo psichiatrai, kurie konstatavo, kad mažametė neturi padidinto polinkio fantazuoti.“⁷

BPK 186 straipsnio nuostatų pažeidimas praktikoje bandomas sieti ir su galimybės apklausti vaiką teismo posėdyje nebuvimu. Tačiau ir šiuos argumentus kasacinės instancijos teismas paprastai pripažįsta nepagrįstais: „Pažymėtina, kad BPK 186 straipsnio 2 dalies nuostatos, numatančios, jog pilnametystės nesulaukęs liudytojas ikiteisminio tyrimo metu paprastai būtų apklausiamas ne daugiau kaip vieną kartą, į teisiamąjį posėdį kviečiamas tik išimtiniais atvejais, nustato teismams pareigą atsižvelgti į tokių nepilnamečių liudytojų interesų apsaugos garantijas ir

⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205/2013 m.

⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10/2013 m.

⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2013 m.

*pakartotines apklausas teisme iš esmės riboti. <...> Taigi, bylą nagrinėjančiam teismui sprendžiant klausimą, ar šaukti jaunesnį nei aštuoniolikos metų amžiaus liudytoją (ypač mažametį) į teismą siekiant gauti iš jo duomenis apie matytą suaugusių asmenų konfliktą, galbūt smurtą, reikia atsižvelgti į šaukiamo teisme liudyti nepilnamečio amžių, galimą neigiamą poveikį moraliniam nepilnamečio psichikos vystymuisi, jo parodymų, duotų ikiteisminio tyrimo teisėjui, informatyvumą, šių parodymų reikšmę tikrųjų bylos aplinkybių nustatymui.*⁸

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, vertindamas, ar nebuvo pažeistos BPK 186 straipsnio nuostatos, atsižvelgia į apklausoje dalyvavusius asmenis, į tai, ar buvo naudota vaizdo ir garso įrašymo technika, ar buvo sudaryta galimybė įtariamajam ir (ar) jo gynėjui tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauti apklausoje, taip pat užduoti klausimus apklausiamajam.

Viena iš reikšmingiausių formalių nepilnamečio nukentėjusiojo ar liudytojo apklausos nuostatų yra tai, kad vaikas ikiteisminio tyrimo (arba, galima sakyti, viso baudžiamojo proceso metu) turi būti apklausiamas kiek įmanoma mažiau kartų, rekomenduotina – vieną, o apklausa turi būti vykdoma pas ikiteisminio tyrimo teisėją. Toks reikalavimas, kurio pastaruoju metu paprastai yra paisoma, leidžia pasiekti kelis svarbius tikslus: pirma, tokius vaiko parodymus galima pagarsinti teisiamajame posėdyje, nekviečiant vaiko liudyti jame; antra, apklausos pas ikiteisminio tyrimą teisėją teisinis reguliavimas sudaro prielaidas apsaugoti vaiką nuo žalingo baudžiamojo proceso poveikio, išvengiant tiesioginio kontakto su kaltininku. Teismų praktikoje vertinant pas ikiteisminio tyrimo teisėją apklaustų vaikų parodymus daugiausia problemų kyla atsakant į klausimą, kas turi teisę atlikti vaiko apklausą pas ikiteisminio tyrimo teisėją – ar pats ikiteisminio tyrimo teisėjas, ar specialistas (psichologas ar vaiko teisių apsaugos specialistas). Besiformuojanti teismų praktika pateikia atsakymą į šį klausimą.

„Kasatoriaus teiginys, neva teismai negalėjo vadovautis nukentėjusiosios parodymais, duotais ikiteisminio tyrimo teisėjai, nes jie buvo gauti pažeidžiant baudžiamojo proceso įstatyme nustatytą tvarką, yra nepagrįstas. Nepilnametė nukentėjusioji baudžiamojo proceso metu buvo apklausta du kartus: 2011 m. gruodžio 29 d. ją apklausė ikiteisminio tyrimo pareigūnė (tyrėja), o 2012 m. sausio 12 d. – ikiteisminio tyrimo teisėja. Iš bylos medžiagos matyti, kad nepilnametės nukentėjusiosios apklausa vyko nepažeidžiant BPK 186 straipsnyje nustatytos nepilnamečio nukentėjusiojo apklausos tvarkos, t. y. ją apklausė ikiteisminio

⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-43-489/2015 m.

tyrimo teisėja dalyvaujant tiek psichologei, tiek jos atstovei pagal įstatymą S. U., įtariamąjį gynėjui advokatui. Apklauskos metu buvo daromas vaizdo ir garso įrašas. Įtariamasis D. susipažino su apklauskos protokolu ir jį pasirašė kartu su savo gynėju. <...> **Nepagrįstai kasaciniame skunde teigiama, jog apklausą atliko tik vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas. Išties didžiąją dalį apklauskos atliko vaiko teisių apsaugos specialistė, tačiau teisėja dalyvavo apklausoje, tikslino ir aiškino apklauskos metu nustatytas aplinkybes, reziumavo apklauskos rezultatus (pabrėžta aut.).**⁹

„Kasaciniame skunde teigiama, kad mažamečių apklauskas faktiškai vykdė psichologės, t. y. procesinį veiksma atliko neigalioji ir neparuošti asmenys, ir kad apeliacinės instancijos teismas šių aplinkybių netyrė. Šis teiginys nepagrįstas. Pagal BPK 186 straipsnio 5 dalį į jaunesnių kaip aštuoniolikos metų liudytojo arba nukentėjusiojo apklausą privalo būti kviečiamas valstybinės vaiko teisių apsaugos institucijos atstovas arba psichologas, kurie padeda apklausti nepilnametį, atsižvelgdami į jo socialinę ir psichologinę brandą. Iš bylos duomenų matyti, kad mažamečių nukentėjusiųjų apklauskas vyko VŠĮ Paramos vaikams centre, psichologėms I. M. ir J. D. tiesiogiai bendraujant su nukentėjusiosiomis, tačiau visą apklauskos eigą ir aplinkybes, dėl kurių buvo apklausiamos nukentėjusiosios, kontroliavo ikiteisminio tyrimo teisėja. **Prieš nukentėjusiųjų apklauskas buvo aptarta apklausų strategija, o apklausų metu teisėja per ausines nurodydavo psichologėms, kokius klausimus užduoti nukentėjusiosioms (pabrėžta aut.).** Apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal nuteistojo gynėjo skundą ir siekdamas patikrinti pirmosios instancijos teismo nustatytas faktines bylos aplinkybes, teismo posėdžio metu ne tik perskaitė nukentėjusiųjų apklauskos protokolus, bet ir savo iniciatyva išskvietė mažamečių nukentėjusiųjų apklauskas atlikusias psichologes I. D. ir I. M. Įspėjęs dėl atsakomybės pagal BK 235 straipsnį už melagingų išvadų ir paaiškinimų pateikimą, teismas jas apklausė apie jų einamas pareigas, profesiją, išsilavinimą ir nukentėjusiųjų apklausų eigą. Apeliacinės instancijos teismui nekilo abejonių dėl minėtų specialistių kompetencijos ir mažamečių nukentėjusiųjų apklausų objektyvumo bei nešališkumo.“¹⁰

Įdomiu aspektu nepilnamečio parodymų teisėtumas buvo ginčijamas kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje, kurioje gynyba tvirtino, kad nepilnamečių

⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261/2014 m.

¹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10/2013 m.

apklausoje negalėjo dalyvauti jų atstovai pagal įstatymą, nes jie tame pačiame procese turėjo ir liudytojų statusą. „Baudžiamuosiuose procesuose, kuriuose nukentėjusiais yra pripažįstami nepilnamečiai asmenys, dalyvauja ir šių nukentėjusiųjų atstovai pagal įstatymą. Nukentėjusiųjų atstovai pagal įstatymą dažnai turi ir liudytojo procesinį statusą. Ta aplinkybė, kad nagrinėjamoje byloje nukentėjusiųjų motinos byloje dalyvavo kaip atstovės pagal įstatymą ir davė parodymus kaip liudytojos, procesiniu pažeidimu nelaikytina. BPK numatytos liudytojų apklausos teismo posėdyje taisyklės tais atvejais, kai liudytojas turi ir kitą procesinį statusą (nagrinėjamu atveju – atstovo pagal įstatymą), taikomos su ypatumais, atsižvelgiant į tai, kad proceso metu apklausiamas asmuo turi derinti ne vien tik liudytojo teises bei pareigas, bet ir teises bei pareigas pagal kitą turimą procesinį statusą. Taigi tai, kad nukentėjusiųjų atstovės, kurios teismo posėdyje buvo apklaustos kaip liudytojos, viso teismo proceso metu buvo teismo salėje, procesiniu pažeidimu nelaikytina.“¹¹

Mokslinėje literatūroje ne kartą rašyta, kad daugiausia problemų kalbant apie vaikų apklausos teisėtumą kyla siekiant suderinti vaiko interesų viršenybės principą su įtariamojo (kaltinamojo) teise į teisingą baudžiamąjį procesą, konkrečiai – su jo teise pačiam apklausti kaltinimo liudytojus. Šis klausimas vis dar kyla teismams, nors praktikoje ilgainiui susiformavo tam tikri kriterijai, leidžiantys įvertinti gynybos priekaištus teisėsaugos institucijų pareigūnams dėl suvaržytos įtariamojo (kaltinamojo) teisės tinkamai gintis.

„Nagrinėjamoje byloje apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad BPK 184 straipsnio 4 dalies nuostatos, įpareigojančios pranešti apie apklausą įtariamajam ir jo gynėjui, nebuvo pažeistos, nes pas ikiteisminio tyrimo teisėją nepilnamečė nukentėjusioji buvo apklausama 2011 m. sausio 12 d. nuo 11.45 iki 13.30 val., t. y. tuo metu, kai A. dar nebuvo įgijęs įtariamojo statuso, o pranešimas apie įtarimą A., kaip nurodyta įtariamojo apklausos protokole, buvo įteiktas 2011 m. sausio 12 d. 16.10 val. Tačiau pažymėtina, kad įtariamojo statusas gali būti įgyjamas ne tik įteikus asmeniui pranešimą apie įtarimą, bet ir jį sulaikius įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką (BPK 21 straipsnio 2 dalis). Įtariamojo teisė dalyvauti ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamoje nukentėjusiojo apklausoje taip pat nėra siejama tik su pranešimo apie įtarimą jam įteikimu (BPK 184 straipsnio 4 dalis). Ši teisė, kurios įgyvendinimas užtikrinamas, be kita ko, tinkamai pranešant įtariamajam ir jo gynėjui apie apklausą, suteikiama įtariamajam nepriklausomai

---

¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-370/2014 m.

nuo to, kokia procesine forma jis įgijo šį statusą. Atsižvelgdama į tai, kad A. buvo sulaikytas 2011 m. sausio 11 d., teisėjų kolegija konstatuoja, kad jo teisė dalyvauti kitą dieną vykusioje nukentėjusiosios apklausoje pas ikiteisminio tyrimo teisėją buvo suvaržyta.

Vertindama BPK 184 straipsnio 4 dalies pažeidimo įtaką A. procesinėms teisėms ir baudžiamojame byloje priimtų teismų sprendimų teisingumui, teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad šia BPK nuostata siekiama užtikrinti BPK 44 straipsnio 7 dalyje, Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punkte įtvirtintą kaltinamojo teisę apklausti kaltinimo liudytojus arba turėti galimybę, kad šie liudytojai būtų apklausti. Ši garantija yra vienas teisės į teisingą bylos nagrinėjimą, įtvirtintos Konvencijos 6 straipsnio 1 dalyje, taip pat BPK 44 straipsnio 5 dalyje, aspektu, į kuriuos turi būti atsižvelgiama vertinant proceso teisingumą. Pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką, baudžiamąjo proceso teisingumas vertinamas svarstant šį procesą kaip visumą, atsižvelgiant ne tik į gynybos teises, bet ir į visuomenės bei nukentėjusiųjų interesą, kad nusikalstamos veikos kaltininkai būtų tinkamai persekiojami, ir, esant būtinybei, į liudytojų teises (e. g. *Al-Khawaja and Tahery v. the United Kingdom*, nos. 26766/05 and 22228/06, judgment of 15 December 2011). Konvencijos 6 straipsnio 3 dalies d punkte įtvirtintas principas, pagal kurį, prieš nuteisiant kaltinamąjį, visi jį kaltinantys įrodymai paprastai turi būti jam dalyvaujant pateikti viešame teismo posėdyje, siekiant užtikrinti rungtynišką bylos svarstymą. Šio principo išimtys yra galimos, tačiau jos turi nepažeisti gynybos teisių, kurios paprastai reikalauja, kad kaltinamajam būtų suteikta pakankama ir tinkama galimybė ginčyti prieš jį liudijančio liudytojo parodymus bei pateikti liudytojui klausimų arba tuo metu, kai jis duoda parodymus, arba vėlesnėje proceso stadijoje (*ibid*).

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje pripažįstami sunkumai, su kuriais susiduria nacionaliniai teismai nagrinėdami bylas dėl lytinių nusikalstamų veikų, kurias dažnai supa paslaptis, taigi daugeliu atvejų vienintelis ar lemiamas kaltinantis įrodymas yra nukentėjusiosios parodymai, kurių atitiktį tikrovei ir patikimumą gynyba gali kvestionuoti apklausdama juos duodantį asmenį (e. g. *Gani v. Spain*, no. 61800/08, judgment of 19 February 2013). Taip pat atsižvelgiama į baudžiamųjų procesų dėl lytinių nusikalstamų veikų ypatybes: auka tokį procesą dažnai supranta kaip sunkų išbandymą, ypač kai iš jos reikalaujama vėl susitikti su kaltinamuoju. Tokios aukos neretai ieško būdų išvengti skausmingos akistatos atsisakydamos duoti žodinius parodymus teisme (e. g. *Scheper v. the Netherlands*, no. 39209/02, decision of 5 April 2005). Kita vertus, aptariamoms kategorijoms bylų specifika nepaneigia pirmiau nurodytų kaltinamojo teisių.

Nors nagrinėjamoje byloje neužtikrinus A. ir jo gynėjui galimybės dalyvauti ikiteisminio tyrimo teisėjo atliekamoje nukentėjusiosios apklausoje jų teisė apklausti nukentėjusiąją šioje baudžiamojo proceso stadijoje ir buvo suvaržyta, kasatorius ir jo gynėjas turėjo galimybę įgyvendinti šią teisę nagrinėjant bylą pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose. Taigi nėra pagrindo teigti, kad jiems kaip ir E. nebuvo suteikta galimybė ginčyti prieš teisiamuosius asmenis duodamus nukentėjusiosios parodymus bei pateikti jai klausimų vėlesnėje proceso stadijoje.¹²

Vaiko liudijimo baudžiamajame procese kaip teisėto ir patikimo įrodymų šaltinio bei kaltinamojo teisės į teisingą teismą kolizija kyla ne tik teisės užduoti klausimus kaltinimo liudytojams ir tokiu būdu gintis nuo pareikštų kaltinimų kontekste; tam tikra prasme kyla ir įtariamojo (kaltinamojo) teisės žinoti, kuo yra kaltinamas, kolizija. Lytinės prievartos prieš vaikus baudžiamosiose bylose neretai nukentėjusio vaiko parodymai yra vieninteliai tiesioginiai įrodymai, kuriais remiantis nustatomos visos įrodinėtinos veikos kvalifikavimui reikšmingos aplinkybės, kaip antai nusikalstamos veikos padarymo laikas, vieta, būdas ir pan. Dėl vaikams būdingų liudijimo ypatumų (ne visuomet tikslų ir išsamių parodymų, negebėjimo įsiminti konkretų laiką, vietą, veikų skaičių) šios aplinkybės ne visada nustatomos labai tiksliai. Tačiau teismų praktikoje tai nelaikoma pažeidimu ir pateisinama liudijusiojo jaunu amžiumi. „Nors pagal teismų praktiką nusikalstamos veikos padarymo vieta, laikas ir būdas nuosprendžio aprašomojoje dalyje nurodomi visada, tačiau kartu pripažįstama, kad kai nusikalstamos veikos laiko ar kitų svarbių aplinkybių tiksliai nustatyti neįmanoma, šios aplinkybės nuosprendžio aprašomojoje dalyje nurodomos kaip įmanoma tiksliau. **Pažymėtina, kad tokios kategorijos bylose, kai seksualinio pobūdžio nusikalstama veika padaroma prieš mažametį asmenį, dažnai dėl jauno nukentėjusiojo amžiaus sunku itin tiksliai nustatyti reikšmingas bylos aplinkybes** (pabrėžta aut.). Tokia situacija susidarė ir šioje byloje, tačiau, nepaisant to, tai nesutrukdė nustatyti įrodytomis pripažintas nusikalstamos veikos aplinkybes ir teisiškai įvertinti nuteistojo V. veiksmus pagal baudžiamąjį įstatymą. Iš V. pateikto kaltinimo ir teismų sprendimų nustatomųjų dalių matyti, kad jis pagal BK 150 straipsnio 4 dalį buvo nuteistas už tai, jog seksualiai prievartavo mažametę I. laikotarpiu nuo 2010 m. sausio 11 d. iki 2011 m. rugpjūčio 8 d., tiksliau nenustatytu laiku ir nenustatyta skaičių kartų analiniu bei kitokio fizinio sąlyčio būdu – kišo savo lytinį organą jai į analinę angą, paėmęs I. ranką ja lietė savo lytinį organą, lietė rankomis jos krūtinę, lietė rankomis, bučiavo ir laižė jos lytinius

¹² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-454/2013 m.

organus, kišo į juos savo rankų pirštus, liepė ranka masturbuoti, čiulpti jo lytinį organą. Aplinkybių, kad nukentėjusioji I. buvo seksualiai prievartaujama tam tikru laikotarpiu ir nenustatytą skaičių kartų kaltinime nurodytais būdais, aprašymą lėmė tai, kad šioje byloje reikšmingiausių parodymus apie seksualinę prievartą davusios nukentėjusiosios I. ir J. negalėjo tiksliai nurodyti, kada ir kiek kartų buvo tenkinama lytinė aistra su I. Nukentėjusiosios neteisėtų veiksmų, atliktų prieš I., laiką siejo su darželio lankymu, t. y. laikotarpiu nuo 2010 m. sausio 11 d., taip pat bendrai, tačiau pakankamai informatyviai nurodė veiksmus, kuriuos V. tuo laikotarpiu atliko prieš mažametę, t. y. lytinės aistros tenkinimo būdus, tačiau kiek kartų tai buvo daroma, negalėjo nurodyti. Nepaisant to, šių aplinkybių visumos pakako spręsti dėl V. veiksmų atlikimo laiko, pobūdžio ir kvalifikavimo pagal baudžiamąjį įstatymą, o aprašant nusikalstamos veikos aplinkybes šios buvo nurodytos tokios, kokias objektyviai, pagal bylos duomenis pavyko nustatyti.¹³ „Baudžiamosiose bylose dėl nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų žmogaus seksualinio apsisprendimo laisvei ir nekeičiamumui (turėtų būti „neliečiamumui“ – aut. past.) padarymo galimos situacijos, kai tiksliai nustatyti visų nusikalstamų veiksmų yra neįmanoma, ypač kai tokie veiksmai būna atlikti prieš mažamečius. **Nepašalintos abejonės dėl tikslios nusikalstamų veikų apimties tokiose baudžiamosiose bylose neužkerta kelio baudžiamosios atsakomybės taikymui, jei ištyrus įrodymus gali būti daroma patikima išvada, kad baudžiamąjo įstatymo draudžiami veiksmai buvo atlikti (pabrėžta aut.).**“¹⁴

Paminėti teismų praktikos pavyzdžiai leidžia daryti išvadą, kad teismai, nagrinėdami baudžiamąsias bylas dėl seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų, padarytų vaikų atžvilgiu, vieną iš svarbiausių baudžiamąjo proceso principų *in dubio pro reo* taiko gerokai plačiau ir lanksčiau nei nagrinėdami baudžiamąsias bylas, kuriose nukentėjusiais pripažinti suaugusieji. Mokslinių diskusijų vertos tokios teismų praktikos tendencijos, turint omenyje tai, kad nekaltumo prezumpcija visiems įtariamiems ir kaltinamiems asmenims turi būti taikoma vienoda apimtimi nepriklausomai nuo to, kokio pobūdžio nusikalstama veika jie kaltinami.

Mažiau formaliųjų reikalavimų keliami ir vaiko apklausos protokolui. Teismų praktikoje gynėjai neretai ginčija vaiko parodymų teisėtumą motyvuodami tuo, kad jų parodymų turinys netiksliai perkeltas į apklausos protokolą. Tačiau teismai,

¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-252/2013 m.

¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. rugsėjo 23 d. nutartis baudžiamąjoje byloje Nr. 2K-370/2014 m.

paprastai atmesdami tokius argumentus, pabrėžia, kad neretais atvejais yra sunku tiksliai atkartoti vaiko parodymų esmę protokole dėl to, jog apklausiamieji į klausimus atsakinėja netiksliai, neretai pasitelkdami savo kūno kalbą, vartodami specifinius žodžius ir pan. Antai byloje, kurioje apeliacinės instancijos teismas priėmė išteisinamąjį teismo nuosprendį dėl mažametės seksualinio prievartavimo, o kasacinės instancijos teismas šį teismo nuosprendį panaikino, pastarojo teismo teisėjų kolegija nurodė: „Apeliacinės instancijos teismo nuosprendžio motyvai neduoda pagrindo išvadai dėl nukentėjusiosios parodymų nepatikimumo. Kaip matyti iš parodymų stenogramos teksto, nukentėjusiosios parodymų iš tiesų pažodžiui neįmanoma buvo perteikti į apklausos protokolą. Tačiau esminių skirtumų tarp parodymų protokolo ir garso įrašų stenogramos kolegija nežvelgia. Stilius skiriasi, bet turinys panašus. Be to, vertindamas apklausos stenogramos tekstą teismas visai neatsižvelgė į byloje esantį išrašą iš ligos istorijos Nr. 73 L. bei teismo psichiatrijos ir teismo psichologijos ekspertizės aktuose nustatytus nukentėjusiosios psichikos būklės ir psichologinio tyrimo rezultatus: „Į klausimus atsakinėja tyliai, vienu žodžiu arba apskritai tyli.“ Esant tokiai nukentėjusiosios asmenybei teismas turėjo atitinkamai vertinti apklausoje dalyvavusios psichologės vaidmenį.“¹⁵

Kalbant apie formaliuosius nepilnamečio byloje duotų parodymų vertinimo kriterijus, norėusi atkreipti dėmesį į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartį, kurioje buvo keliamas klausimas, kaip vertinti nepilnamečio „atvirąjį prisipažinimą“, kurį jis parašė iki įtariamojo procesinio statuso suteikimo. Šioje byloje kasacinės instancijos teismas kategoriškai pabrėžė, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai neturėjo nei teisinio, nei faktinio pagrindo atlikti nepilnamečio apklausą, net ir „atviro prisipažinimo“ forma, kol oficialiai jis nebuvo pripažintas įtariamuoju ir kol nebuvo užtikrintos viso nepilnamečio įtariamojo teisės: „Nuteistojo V. teisės iš esmės buvo suvaržytos 2009 m. sausio 6 d. iš jo gaunant „atviruosius pripažinimus“. Esminiu BPK pažeidimu laikytinas ir šių prisipažinimų pripažinimas leistiniais V. kaltės įrodymais kasacine tvarka apskųstuose teismų sprendimuose. Pirmosios instancijos teismas 2012 m. birželio 21 d. nuosprendyje teisiškai neteisingai interpretavo 2009 m. sausio 6 d. pareigūnų bendravimo su V. metu padarytų pažeidimų reikšmę ir nepagrįstai „atviruosius pripažinimus“ pripažino leistiniais įrodymais. Apeliacinės instancijos teismas pirmosios instancijos teismo padarytų klaidų neištaisė. Iš byloje užfiksuotų liudytojų J. B., M. S., L. S., M. T. parodymų, pareigūnų tarnybinio patikrinimo medžiagos yra akivaizdu, kad 2009 m. sausio 6 d.

---

¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126/2015 m.

į policijos įstaigą V. buvo pristatytas kaip įtariamasis nusikaltimų padarymu asmuo, o policijoje vyko faktinė įtariamojo apklausa, tačiau, pažeidžiant BPK 21 straipsnio 2 dalies nuostatas, V. nebuvo suteiktas įtariamojo statusas. Tai turėjo būti padaryta vadovaujantis bent dviem BPK 21 straipsnio 2 dalyje numatytais pagrindais – pagal BPK 21 straipsnio 2 dalį įtariamuoju turi būti laikomas tiek asmuo, sulaikytas įtariant, kad jis padarė nusikalstamą veiką, tiek asmuo, apklausiamas apie veiką, kurios padarymu jis įtariamasis. V. 2009 m. sausio 6 d. buvo sulaikytas bei apklausiamas kaip įtariamasis, šių veiksmų tinkamai procesiškai neinforminant. Tokiais veiksmais buvo padaryti BPK 140, 187, 188 straipsnių, nustatančių įtariamojo sulaikymo ir apklausos taisykles, pažeidimai. Laikantis BPK nuostatų 2009 m. sausio 6 d. V. privalėjo būti įteiktas pranešimas apie įtarimą, išaiškintos ir užtikrintos nepilnamečio įtariamojo teisės ir tik po to galėjo būti siūloma duoti parodymus apie, tikėtina, padarytas veikas. <...> Europos Žmogaus Teisių Teismo 2012 m. gruodžio 11 d. sprendime Venskutė prieš Lietuvą pateikti išaiškinimai dėl neteisėto laisvės suvaržymo ir siekio išgauti informaciją apie galbūt padarytą nusikalstamą veiką taikytini ir nagrinėjamai bylai. Sutiktina su kasacinio skundo argumentais, kad V. „atviri prisipažinimai“ gauti pažeidžiant draudimą versti duoti parodymus prieš save (lot. nemo tenetur se ipsum accusare; Lietuvos Respublikos Konstitucijos 31 straipsnio 3 dalis, BPK 80 straipsnio 1 punktas). Be to, vertinant 2009 m. sausio 6 d. pareigūnų veiksmus ypatingą reikšmę turi ir ta aplinkybė, kad V. buvo nepilnametis. Nepilnamečiams proceso dalyviams BPK ir kiti teisės aktai numato papildomas garantijas. 2009 m. sausio 6 d. pareigūnams manant, kad yra pagrindas laikinai sulaikyti V., apie laikiną sulaikymą, laikantis BPK 53 straipsnyje, 140 straipsnio 7 dalyje numatytų reikalavimų, turėjo būti informuotas V. atstovas pagal įstatymą ir jam leista dalyvauti su V. atliekamuose veiksmuose. 2009 m. sausio 6 d. pareigūnai V. de facto laikė įtariamuoju, todėl, kaip minėta, privalėjo jam suteikti įtariamojo statusą ir laikydamiesi BPK 10 straipsnio, 51 straipsnio 1 dalies 1 punkto reikalavimų nuspręsti, kad yra būtinas gynėjo dalyvavimas.“¹⁶

2. Materialieji vaiko parodymų vertinimo kriterijai

Ginčydami apkaltinamojo teismo nuosprendžio teisėtumą bei pagrįstumą, nuteistieji ir jų gynėjai neretai kelia klausimą, ar šis procesinis dokumentas galėjo būti grindžiamas nepilnamečio nukentėjusiojo ar liudytojo parodymais, jei tokį

¹⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. rugsėjo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-350/2013 m.

procesinį statusą įgijęs asmuo buvo pernelyg jaunas duoti patikimus parodymus. Baudžiamojo proceso doktrinoje laikomasi pozicijos, kad bendriausia prasme gebėjimas liudyti priklauso nuo asmens gebėjimo pažinti, užfiksuoti ir atkurti anksčiau suvoktus reiškinius ir faktus¹⁷. Vadinasi, pozityviojoje teisėje neturėtų būti įtvirtintas konkretus amžius, nuo kurio asmuo būtų laikomas gebančiu duoti tikslius ir patikimus parodymus. Norint atsakyti į klausimą, ar vaikas tikrai geba duoti parodymus baudžiamajame procese, pirmiausia būtina nustatyti, ar jis pajėgus pažinti įvairius reiškinius, juos objektyviai užfiksuoti savo sąmonėje ir, esant tam tikroms sąlygoms, neiškreiptai bei nefantazuodamas perpasakoti savo įsimintas aplinkybes kitiems asmenims. Toks asmens gebėjimas nesiejamas su konkrečiu amžiumi, o nustatomas kiekvienoje byloje individualiai, atsižvelgiant į konkretaus vaiko asmenines, fizines, psichologines ir kognityvines savybes. Tokio požiūrio laikosi ir Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

Antai „*Baudžiamojo proceso įstatyme nustatyta, kad liudyti gali būti šaukiamas kiekvienas asmuo, apie kurį yra duomenų, kad jis žino kokių nors reikšmės bylai išspręsti turinčių aplinkybių (BPK 78 straipsnis). Vadinasi, liudytojas baudžiamajame procese yra asmuo, kuris matė ar kitaip suvokė su tiriamu įvykiu susijusius faktus, įvykius, reiškinius ir gali tai patvirtinti duodamas parodymus. Klausimą, ar liudytojo parodymai laikytini įrodymais, kiekvienu atveju sprendžia teisėjas ar teismas, kurio žinioje yra byla (BPK 20 straipsnio 2 dalis)*“¹⁸; „*Apeliacinės instancijos teismo sprendimas nesiremti liudytojų parodymais argumentuojant jų nepilnametystę teisiškai yra nepagrįstas. Nukentėjusieji ir liudytojos, parodę apie motociklo greitį, eismo įvykio metu turėjo apie 16–18 metų. Nėra pagrindo vien dėl tokio amžiaus žmogaus vertinimą dėl transporto priemonės greičio laikyti visiškai nepatikimu, juolab kad autobusų stotelėje buvo net šeši žmonės. Šių asmenų parodymai atitinka tiek leistinumo, tiek liečiamumo reikalavimus, keliamus įrodymams.*“¹⁹ Kitoje kasacinės instancijos teismo nutartyje nurodyta, kad ir liudijusio asmens mažametystė *per se* negali būti laikoma sąlyga, paneigiančia vaiko gebėjimą duoti patikimus parodymus: „*Nekyla abejonių, kad nukentėjusiosios parodymai seksualinio prievartavimo byloje, gauti nepažeidžiant*

¹⁷ JURKA, R. *Liudytojo procesinių interesų apsauga baudžiamajame procese: problemos ir perspektyvos*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (Teisė 01 S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, p. 13.

¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. birželio 20 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-110/2006 m.

¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamajoje byloje Nr. 2K-49/2013 m.

apklausos procedūros taisyklių, yra vieni reikšmingiausių įrodymų vertinimo procese. <...> Vien tai, kad nukentėjusioji yra mažametė, negali būti aplinkybė, dėl kurios tokie parodymai nebūtų pripažįstami įrodymais BPK 20 straipsnio prasme.“²⁰

Materialieji vaiko parodymo vertinimo kriterijai leidžia įvertinti tokių parodymų patikimumo aspektą. Greta teisėtumo aspekto, patikimumo aspektas baudžiamosiose bylose, kuriose nukentėjusiais pripažinti nepilnamečiai, įgyja ypatingą reikšmę dėl kelių priežasčių. Pirma, tokio pobūdžio bylose (ypač kalbant apie seksualinio pobūdžio nusikalstamas veikas) vaiko parodymai neretai būna vieninteliai tiesioginiai įrodymai, kuriais ir grindžiamas teismo nuosprendis. Antra, vaiko asmeninės savybės, branda, amžius, apklausos laikas, kitos aplinkybės turi didelės įtakos vaiko parodymų turiniui, kurio įvertinimas neretai tampa sudėtingu uždaviniu teisėsaugos institucijų pareigūnams. Teismų praktikoje vertinant, ar nukentėjusio vaiko parodymai gali būti laikomi patikimais, itin reikšmingi įvairių specialistų (psichiatrų, psichologų, vaiko teisių apsaugos specialistų) paaiškinimai ir išvados. Tai iliustruoja teismų praktikos pavyzdžiai: „*Nors kasaciniame skunde abejojama nukentėjusiosios M. parodymų patikimumu, tačiau iš byloje esančių teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės aktų matyti, kad M., įvertinus jos protinio išsivystymo lygį, turimas žinias, būdingus amžiaus ir individualius ypatumus, galėjo teisingai suprasti konkrečias faktines reikšmingas bylai aplinkybes ir duoti apie tai parodymus. Taip pat jame konstatuota, kad M. parodymai yra realistiški, atitinkantys jos gyvenimo patirtį, padidintas polinkis fantazuoti, supainioti realius įvykius su vaizduotės produkcija nenustatytas, taip pat nenustatytas padidintas polinkis į įtaigumą. Be to, mergaitei nuo byloje nagrinėjamų įvykių pradžios ir iki šiol yra būdingas seksualizuotas elgesys, kuris yra vertinamas kaip specifinis patirtos seksualinės prievartos požymis. Teismo vaikų ir paauglių psichologė ekspertė A. Š. patvirtino atliktų ekspertizių išvadas ir papildomai paaiškino, kad M. pasakojime apie nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes neatsiskleidė jokie suaugusio asmens poveikis ir nekilo jokių abejonių dėl to, kad mergaitė pasakoja tai, ką pati yra mačiusi ir patyrusi.*“²¹

„Mažamečio liudytojo parodymų turinys ir jo galimybės adekvačiai suvokti aplinką buvo įvertintos pasitelkiant Vaikų teisių apsaugos skyriaus atstovo žinias ir patirtį. A. parodymų turinys apklausiant jį ikiteisminio bylos tyrimo metu ir

²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2013 m.

²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205/2013 m.

nagrinėjant bylą teisme iš esmės tapatus. Ir D. T., ir A. (mažametis – aut. past.) vienodai apibūdino ginklo išvaizdą, abu patvirtino, jog į ginklą buvo įdėtas šovinis, nurodė, jog iš ginklo buvo iššauta. Kasacinio skundo teiginiai apie nesutapimus nukentėjusios ir liudytojo A. parodymuose dėl veikos detalių nesudaro pagrindo pripažinti šių įrodymų prieštarais, tai paaiškintina amžiaus skirtumu, lemiančiu skirtingą aplinkos suvokimą ir įsiminimą. Tokį paaiškinimą pateikė ir vaiko teisių apsaugos specialistas.²²

„Teisėjų kolegija pažymi, kad psichiatrinė ekspertizė buvo daroma nukentėjusiajai tam, kad būtų įvertinta jos psichinė būseną, asmenybė ir tuo pagrindu būtų galima vertinti jos parodymus ikiteisminio tyrimo metu.“²³

Kita vertus, specialistų paaiškinimai, išvados bei ekspertizių aktai neturi pranašumo prieš kitus byloje esančius įrodymus, todėl, kaip ir kiti bylai reikšmingi duomenys, jie turi būti įvertinti pagal BPK 20 straipsnio nuostatas. „Teismas vertino teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės duomenis, kad mažametei nukentėjusiajai padidinti polinkis fantazuoti bei polinkis į įtaigumą nenustatyti, tačiau atsižvelgė ir VŠĮ Vilniaus universiteto vaikų ligoninės filialo Vaiko raidos centro gydytojos S. S. ir psichologės I. N. epikrizės duomenis Nr. 862 L, kad mažametė nukentėjusioji pateikiamas užduotis atlieka nenoriai, bando manipuluoti, prieštarauti, vadovauti suaugusiajam, struktūravimui pasiduoda sunkiai, pradeda pykti, jos nuotaika kintanti, emocijos labilios, mąstymas konkretus; mergaitė individualių užsiėmimų metu prieinama kontaktui, greitai užmezga prieraišius santykius, kuriais vėliau bando manipuluoti, siekdama savo norų tenkinimo, individualaus padidinto dėmesio sau, nuolat išbando leistino elgesio ribas; mergaitė geba išreikšti savo mintis, papasakoti, kalbėdama apie patirtą seksualinę prievartą, tampa nerimastinga, gynybiška, sunkiai nustygsta vietoje, išsako baimės, gėdos jausmus; prasti mergaitės socialiniai įgūdžiai – menkas elementaraus elgesio taisyklių ir normų, bendravimo ribų žinojimas, jai sunku sulaukti savo eilės, linkusi už savo elgesį ir jo pasekmes atsakomybę permesti kitiems arba aplinkybėms, greitai pasiduoda kitų žmonių įtakai, jai būdingas padidėjęs polinkis meluoti ir fantazuoti; mergaitės emocijos labilios, greitai sužadindamos, mergaitė greitai reaguojanti, stokojanti valingos savireguliacijos.“²⁴

---

²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-287/2014.

²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126/2015.

²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47/2013.

Šioje byloje kasacinės instancijos teismas paliko galioti Lietuvos apeliacinio teismo išteisinamąjį nuosprendį, kuris buvo priimtas nepatikimais pripažinus vienintelės tiesioginės liudytojos (nukentėjusiosios) parodymus. Pirmosios instancijos teismo nuosprendis buvo grindžiamas nepilnametės nukentėjusiosios parodymais ir teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės aktu, kurio patikimumas taip pat buvo paneigtas aukščiau nurodytais motyvais.

Apibendrinant teismų praktiką galima teigti, kad kitas įrodymų šaltinis, kuriuo remiantis yra tikrinamas vaikų parodymų patikimumo aspektas, yra netiesioginių liudytojų parodymai. Netiesioginiais liudytojais baudžiamosiose bylose, kuriose nuo įvairaus pobūdžio smurto nukentėjusiais pripažįstami vaikai, paprastai tampa vaiko artimieji – tėvai, globėjai, broliai, seserys, giminaičiai, draugai, pedagogai ir kt., kurie paprastai arba patys pastebėjo pasikeitusį vaiko elgesį, tam tikrus požymius, kad jo atžvilgiu buvo padaryta nusikalstama veika, arba apie tai išgirdo bendraudami su vaiku. Todėl tokie asmenys paprastai būna apklausiami baudžiamosiose bylose, o jų parodymai vertinami nustatant tiesioginio liudytojo, t. y. vaiko, parodymų patikimumą. „*M. parodymus apie jos patirtą seksualinę prievartą taip pat patvirtino jos sesuo mažametė L., parodžiusi, kad sesuo (M.) sakė, jog „tėtis su ja darė seksą“, „liepė nusirengti nuogai“, „laižė puciuką, kaklą“. Be to, L. patvirtino mačiusi, kaip M. į savo lytinius organus kaišiojo įvairius daiktus (pieštuką, žaislą ir pan.) ir bandė nuoga lipti ant jos, t. y. L. Analogiškai parodė ir mažametės M. atstovė pagal įstatymą V., t. y. kad matė, kaip M. lipa ant sesers L., bando laižyti jos pilvą, sau į lytinius organus kiša įvairius daiktus ir pan. <...> Patirtos seksualinės prievartos požymius, priešingai nei teigia kasatorius, pastebėjo ir kiti su nukentėjusiąja M. bendravę asmenys (V. P., Z. V., R. J.), parodė, kad mergaitė šalinosi vyriškos lyties asmenų, bijodavo keisti sauskelnes, rankas laikydavo lytinių organų srityje arba kišdavo į kelnaites, sakydavo, kad skauda, ir pan.*“²⁵

„*Teismo išvados dėl R. J. P. veikos kvalifikavimo pagal BK 153 straipsnį nuosprendyje pagrįstos ištirtų įrodymų visuma: įvertinus mažametės nukentėjusiosios E. parodymus, liudytojų M. Š., V. J., E. B. bei K. L. parodymus, teismo psichiatrijos, teismo psichologijos ekspertizės akte užfiksuotus duomenis apie tai, kad nukentėjusioji galėjo suvokti su ja atliekamų veiksmų pobūdį, nenustatytas jos padidintas polinkis fantazuoti. Nors minėtų liudytojų parodymai yra netiesioginiai, nes šie asmenys apie įvykio aplinkybes sužinojo iš nukentėjusiosios, tačiau tiesioginiai įrodymai neturi pranašumo prieš netiesioginius, jie visi yra reikšmingi*

²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. balandžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-205/2013 m.

įrodinėjimo procese.“²⁶ „Nukentėjusiosios ir mažamečio liudytojo parodymus patvirtina ir kitų asmenų paaiškinimai, kuriuose jie nurodo, kokiomis aplinkybėmis sužinojo apie padarytą nusikaltimą iš nukentėjusiosios ir A. Visi šie duomenys, kurie laikytini išvestiniais įrodymais iš pirminių, nors ir nėra vertingi atskleidžiant nusikaltimo padarymo aplinkybes, tačiau vertinant bendrame kontekste su kitais yra reikšmingi, kaip patvirtinantys pastarųjų nuoseklumą.“²⁷

Tačiau tokių netiesioginių liudytojų parodymai teismų praktikoje vertinami itin atsargiai ir jais teismo nuosprendis grindžiamas tais atvejais, kai jie sutampa su tiesioginiais įrodymais: „Be to, visų liudytojų, nukentėjusiojo artimų giminių, parodymai buvo išvestiniai iš nukentėjusiojo parodymų, juose buvo ir tokių aplinkybių, apie kurias neminėjo nei nukentėjusysis, nei nuteistasis, todėl apeliacinis teismas teisingai vertino kritiškai tokius jų parodymus ir jais nesirėmė.“²⁸

Kaip rodo praktika, baudžiamųjų bylų dėl seksualinio pobūdžio nusikalstamų veikų, padarytų vaikų atžvilgiu, specifika lemia tai, kad nukentėjęs vaikas dažnai yra veikiamas artimos aplinkos, ypač jei prievartą patyrė iš savo artimojo. Dažniausiai kasaciniuose skunduose teigiama, kad vaikas savo nuteistą tėvą, patėvį ar kitą artimą giminaitį apkalba paveiktas motinos ar kito šeimos nario. Paprastai tokius kasacinių skundų argumentus paneigia bylos duomenys. Paminėtina viena labiau netipinė situacija, kai nukentėjęs vaikas paveiktas šeimos narių davė priešingus, kaltininkui palankius parodymus, kuriuos teismai pripažino nepatikimais. „Apeliacinės instancijos teismas, siekdamas pašalinti prieštaravimus tarp mažametės nukentėjusiosios ikiteisminio tyrimo teisėjui duotų ir liudytojų M. Š., V. J., E. B. bei K. L. parodymų, vadovaudamasis BPK 324 straipsnio 6 dalimi, atliko įrodymų tyrimą ir pakartotinai apklausė nukentėjusiąją E. Nors apeliacinės instancijos teisme mažametė nukentėjusioji kaip ir apklausos pas ikiteisminio tyrimo teisėją metu paneigė, kad R. J. P. ją tvirkino akcentuodama, jog jie visi trys, t. y. ji, jos motina ir kasatorius, „išsiaiškino“ situaciją, tokie nukentėjusiosios parodymai apeliacinės instancijos teismui tik sustiprino įsitikinimą, kad ji yra paveikta suaugusiųjų įtakos ir siekia sumenkinti įvykio aplinkybes. Būtent tai, kad pirmą kartą mažametė nukentėjusioji buvo apklausta praėjus daugiau kaip metams

---

²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2013 m.

²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-287/2014 m.

²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-131/2014 m.

po įvykio, o visą tą laiką gyveno su motina, kuri neigė, jog kasatorius galėjo atlikti kokius nors seksualinio pobūdžio veiksmus prieš mažametę, ir lėmė tai, kad nukentėjusioji pasidavė suaugusiųjų įtakai, todėl jos parodymus vertino kritiškai. Nors kasatorius skunde kelia abejonę dėl liudytojo M. Š. parodymų patikimumo dėl to, kad jis apie tvirkinamuosius veiksmus pranešė tik praėjus metams po įvykio, būtent po tarp jų kilusio konflikto, tai neturi reikšmės kasatoriaus baudžiamosios atsakomybės klausimo išsprendimui, nes teismai išsamiai išsiaiškino aplinkybes, kurios lėmė tokį pavėluotą jo kreipimąsi į policiją.²⁹

Teismų praktikoje gynybos pusė nepilnamečių, ypač nukentėjusiųjų, įrodomąją parodymų vertę (patikimumą) bando sumenkinti teigdami, kad juose gausu prieštaravimų. Tačiau išanalizavus teismų praktiką galima daryti išvadą, kad vaikų parodymų patikimumo vertinimui teismai kelia mažesnius reikalavimus, nei vertindami suaugusiųjų parodymus. Lietuvos apeliacinis teismas vienoje byloje yra tiesiogiai nurodęs: „*Seksualinės prievartos prieš mažamečius bylų specifika yra ta, kad paprastai tokios prievartos liudytojų nebūna. Svarbiausi įrodymų šaltiniai tokiose bylose – teismo medicinos specialistų išvados, teismo psichiatrijos, teismo psichologijos specialistų išvados, daiktiniai įrodymai (kraujo, spermos pėdsakai ir kt.), išvestiniai įrodymai – asmenų, kurie bendravo su mažamečiu ir kuriems mažametis pasakojo apie patirtą seksualinę prievartą, parodymai. Ypatingą reikšmę šioje įrodymų grandinėje turi paties seksualinę prievartą patyrusio mažamečio parodymai. Mažamečio nukentėjusiojo parodymų patikimumas neturėtų būti vertinamas taip griežtai ir kategoriškai, kaip kitų – suaugusių nukentėjusiųjų ar liudytojų parodymai. Kai kurie prieštaravimai, netikslumai, nesutapimai mažamečio asmens, patyrusio seksualinę prievartą, parodymuose galėtų būti paaiškinami parodymų subjekto specifiškumu dėl amžiaus, socialinės brandos, fizinio ir psichinio išsivystymo, patirto šoko, nežymūs prieštaravimai, netikslumai nėra pagrindas netikėti mažamečio nukentėjusiojo parodymais (pabrėžta aut.). Tačiau mažamečio nukentėjusiojo parodymai negali būti absoliutinami, jie turi būti vertinami bylos įrodymų grandinėje, mažamečio nukentėjusiojo parodymai negali būti vieninteliu ir absoliučiu kaltės įrodymu, ypač jeigu šie parodymai prieštarauja kitiems bylos įrodymams, yra nuolat kintantys ir prieštaringi patys sau.*“³⁰

²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-232/2013 m.

³⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-65/2012 m.

Tokios pozicijos laikosi ir kasacinės instancijos teismas: „<...> kasaciniame skunde nuteistojo gynėjas nesutinka su įrodymų, sudariusių pagrindą V. nuteisti pagal BK 150 straipsnio 4 dalį už mažametės I. seksualinį prievartavimą, vertinimu, teigia, kad nukentėjusiosios I. parodymai nekonkretūs, iki galo neištirti, kad jiems darė įtaką globėja liudytoja V., prieštarauja kitos nukentėjusiosios J. Parodymams.“³¹ Kasacinės instancijos teismas į šiuos argumentus atsakė taip: „<...> nagrinėjamoje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismas išsamiai ir nešališkai išnagrinėjo visus bylos duomenis – tiek nuteistą V. kaltinančius, tiek jį teisinančius, kruopščiai patikrino nukentėjusiųjų I. ir J. parodymų patikimumą – įvertino jų realumą, logiškumą, atitikimą kitoms bylos aplinkybėms, palygino su kitais bylos duomenimis, pasisakė dėl prieštaravimų šalinimo. <...> Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismas dar kartą patikrino įrodymų, be kita ko – ir nukentėjusiųjų I. bei J. parodymų, vertinimą bei jo atitikimą įstatymų reikalavimams ir padarė motyvuotas išvadas, kodėl tiki ir remiasi mažamečių nukentėjusiųjų parodymais grįsdamas savo išvadas. <...> Taip pat teismas, įvertinęs nukentėjusiųjų jauną amžių, jų įvykių atpasakojimą vaikiškais žodžiais, suaugusiems nebūdingais terminais, tai, kad parodymai atitiko kitas objektyvias turinčias reikšmės bylai aplinkybes (apie tėvų elgesį, darželio lankymą ir pan.), buvo nuoseklūs, iš esmės sutapo tarpusavyje ir vieni kitus papildė, teismo psichiatrijos-psichologijos ekspertizų aktų išvadas, ekspertės V. K. paaiškinimus teisme, nukentėjusiųjų pedagogių V. R., S. Z. parodymus, jog nukentėjusiosios nelinkusios fantazuoti, taip pat tai, kad nukentėjusiųjų parodymus patvirtino ir kiti netiesioginiai bylos įrodymai, pagrįstai ir motyvuotai pripažino, jog nukentėjusiųjų I. ir J. parodymai laikytini patikimais. **Nedideli ir neesminiai mažamečių nukentėjusiųjų parodymų neatitikimai suprantami ir paaiškinami jų itin jaunu amžiumi, išgąsčiu ir baime dėl buvusių įvykių, kai prieš jas seksualinę prievartą ir tvirkinamuosius veiksmus atliko artimas šeimos narys (pabrėžta aut.).**“³²

„Apklausiant nepilnametį nukentėjusįjį taip pat taikomos BPK 183 straipsnio 3 dalies taisyklės, kad apklausos protokole parodymai užrašomi pirmuoju asmeniu ir kiek galima pažodžiui. Sutiktina su apeliacinės instancijos teismo teiginiu, kad tam tikri žodžiai buvo užrašyti tokie, kokių nukentėjusioji apklausos metu nesakė, tačiau pasakodama apie tam tikrus įvykius ji ant savęs parodydavo atitinkamas vietas, tad žodžiai buvo perkelti į protokolą. Taip pat apeliacinės instancijos

³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252/2013 m.

³² *Ibid.*

teismas, atsakydamas į analogišką kasaciniam skundai argumentą, nurodė, kad nukentėjusiąją apklausiant pas ikiteisminio tyrimo teisėją, nei nuteistasis V., nei jo gynėjas neturėjo jokių pastabų dėl parodymų fiksavimo. Teismo psichologijos-teismo psichiatrijos ekspertizės aktas byloje buvo vertintas kaip visuma, jo tiriamosios bei išvadų dalies ir ekspertės apklausos teisminio nagrinėjimo metu parodymų prieštaravimų nekonstatuota.³³ Šioje byloje nepilnametės nukentėjusiosios parodymų patikimumui žalos nepadarė tai, kad jos parodymai buvo užrašyti ir interpretuojant jos neverbalinę kalbą.

„Negalima sutikti ir su kasacinių skundų argumentu, kad bylą nagrinėję teismai nesiėmė priemonių užtikrinti, jog nukentėjusioji duotų parodymus bei atsakytų į proceso dalyvių klausimus. Skirtingai, negu teigia kasatoriai, prieš apklausas nukentėjusiajai buvo tinkamai išaiškintos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintos jos teisės ir pareigos. Pirmosios instancijos teismas nukentėjusiajai vengiant duoti parodymus priminė jai apie atsakomybę už melagingus parodymus ir toks priminimas buvo gana veiksmingas, t. y. nukentėjusioji atsakė į jai pateiktus klausimus. Iš teismų posėdžių protokolų taip pat matyti, kad buvo siekiama užmegzti kuo geresnį psichologinį kontaktą su nukentėjusiaja, sudaryti kuo palankesnes sąlygas jai duoti parodymus. Pavyzdžiui, apeliacinės instancijos teismas jos prašymu leido pailsėti, tuo metu apklausdamas kitus asmenis, todėl vėliau nukentėjusiosios apklausa galėjo būti tęsiama; be to, siūlė pašalinti nuteistuosius iš posėdžių salės, tačiau išsiaiškino, kad tai nepadėtų jai duoti išsamesnių parodymų. Teisėjų kolegijos nuomone, teismai ėmėsi veiksmingų priemonių siekdami garantuoti kaltinamiesiems realią galimybę apklausti nukentėjusiąją. Nukentėjusiosios apklausos sunkumus, kurių vis dėlto nepavyko pašalinti, apeliacinės instancijos teismas pagrįstai vertino kaip pateisinamus ir siejo su jos psichine būkle ir jai darytu nusikalstamu poveikiu, kuris pripažintas įsiteisėjusiais ir neskundžiamais teismų sprendimais. Šis teismas konstatavo, kad byloje užfiksuoti duomenys patvirtina, jog dėl patirtos seksualinės prievartos nukentėjusioji patyrė stiprų dvasinį sukrėtimą, buvo išsigandusi, sutrikusi, uždara, jai buvo nustatytas potrauminio streso sutrikimas ir skirtas medikamentinis gydymas, artimieji nurodė jos neklausinėję apie įvykį, nes matė, kad jai apie tai buvo sunku kalbėti, po šio įvykio ji tapo baikšti, ėmė bijoti tamsos, nors anksčiau tokių baimių nebuvo. Dėl šių priežasčių ir dėl to, kad nukentėjusiajai buvo daromas įvairiai maskuojamas neteisėtas poveikis, teismas pripažino, kad nukentėjusiajai itin sunku tiksliai nurodyti prieš ją įvykdytos

³³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-40/2013 m.

nusikalstamos veikos aplinkybes, juo labiau jas prisiminti ir iš naujo kelis kartus pasakoti (pabrėžta aut.). Nukentėjusiosios atsisakymas atsakyti į kai kuriuos ypač ją traumuojančius klausimus, kurių lėmė natūralūs žmogiškieji motyvai, nevertintinas kaip savaime rodantis proceso kaip visumos nesąžiningumą.³⁴

Teismų praktikoje pasitaiko ir situacijų, kai dalis nepilnamečio nukentėjusiojo parodymų yra paneigiami kitais objektyviais bylos duomenimis, tačiau, nepaisant to, kita dalis tokių parodymų yra pripažįstami visiškai patikimais. Įvertinus teismų praktiką šiuo klausimu, galima daryti išvadą, kad tokios teismų praktikos realijos yra paremtos suvokimu, jog vaikas dėl savo asmeninių savybių, emocinės ir psichologinės būklės neretai yra linkęs nutylėti tam tikras aplinkybes arba, priešingai, nurodyti netikras, realiai neįvykusias aplinkybes. „Nors, kaip teigia kasatorius ir tą nustatė teismai, nukentėjusiosios parodymai apie kitą seksualinį prievartavimą ir išžaginimą praėjus 3–4 dienoms po pirmojo seksualinio prievartavimo ir išžaginimo (už kurį D. yra nuteistas skundžiamu teismo nuosprendžiu) nepasitvirtino ir D. dėl šių nusikalstamų veikų buvo išteisintas, tai savaime nėra pagrindas pripažinti visų nukentėjusiosios parodymų nepatikimais. Priešingai, nukentėjusiosios parodymai apie BK 149 straipsnio 4 dalyje ir 150 straipsnio 4 dalyje numatytas nusikalstamas veikas, už kurias D. nuteistas, buvo vienodi ir nuoseklūs. Nereikšmingų detalių nesutapimai tarp ikiteisminio tyrimo pareigūnei ir ikiteisminio tyrimo teisėjai duotų parodymų yra natūrali dėl praėjusio laiko įtakos ir tik patvirtina kiekvienų parodymų autentiškumą. Nukentėjusiosios parodymų teisingumą patvirtino kiti byloje esantys duomenys – nukentėjusiojo E., liudytojos S. U.-B. ir G. S. parodymai, teismo medicinos specialisto išvada. Teismo psichiatrijos, teismo psichologinės ekspertizės aktu buvo nustatyta, jog A. U. nebūdingas padidintas polinkis į įtaigumą, ekspertizės metu negauta jokių duomenų apie galimą kitų žmonių įtaką nukentėjusiosios parodymams. Ekspertams nukentėjusioji taip pat detalčiai ir tiksliai nurodė nusikalstamų veikų padarymo aplinkybes pažymėdama, kad iš pradžių D. tenkino lytinę aistrą oraliniu būdu, po to – lytiškai su ja santykiavo, ji nesipriešino, nes kasatorius grasino „nužudyti visą jos šeimą“.³⁵

Kita vertus, ne visais atvejais prieštaringi vaiko parodymai yra „pateisinami“ ir dalis jų pripažįstama patikimais. Teismų praktikoje pasitaiko ir atvejų, kai vaiko parodymų patikimumu yra suabejojama. Tokiais atvejais teismai pateikia išties

³⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. lapkričio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-454/2013 m.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gegužės 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-261/2014 m.

išsamius motyvus ir argumentus, kodėl atmata paprastai vienintelio tiesioginio liudytojo (nukentėjusiojo) parodymus: „Apeliacinės instancijos teisme apklaustos mažametės nukentėjusiosios parodymai vėl pakito, ji pateikė kitą įvykio versiją, nurodė naujas, iš esmės skirtingas aplinkybes, jos parodymai prieštarauja įvykio vietos apžiūros metu surinktiems faktiniams duomenims. Tai, kad mažametė nukentėjusioji nuolat keičia parodymus, apie tą patį galimą įvykį pasakoja iš esmės skirtingas aplinkybes, visi asmenys, kuriuos ji nurodo dalyvavus įvykyje ar mačius, girdėjus galimą seksualinę prievartą (liudytojai G. G., G. E., D.), neigia visas jos nurodytas versijas, apeliacinės instancijos teismui leido daryti išvadą, kad mažametė visiškai ar iš dalies pasakoja netiesą (klysta, fantazuoja, meluoja). Įvertinęs teismo medicinos specialisto išvadas, teismas konstatavo, kad jos kategoriškai nepaneigia seksualinės prievartos galimybes, tačiau yra žymiai palankesnės nuteistajam D. negu kaltinimui, nes sužalojimų nukentėjusiosios lytiniuose organuose ir išangėje nebuvimas galimą mažametės seksualinę prievartą daro dar labiau abejotina. Apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad, atlikus įrodymų tyrimą, nebuvo surinkta jokių papildomų D. kaltės įrodymų, prieštaravimai ir abejonės nebuvo pašalinti, priešingai, tarp mažametės nukentėjusiosios parodymų ir kitų byloje surinktų įrodymų iškilo dar daugiau prieštaravimų, bylos įrodymų visuma nepakankama apkaltinamajam nuosprendžiui pagrįsti, ir D. išteisino kaip nepadariusį veikos, turinčios nusikaltimo ar baudžiamojo nusizengimo požymių.“³⁶

Išvados

1. Vaiku baudžiamajame procese laikomas kiekvienas asmuo, nesulaukęs 18 metų amžiaus. Iki šio amžiaus kiekvienas vaikas, net ir mažametis, gali liudyti baudžiamajame procese, jeigu teisėsaugos institucijų pareigūnai, įvertinę konkrečios bylos aplinkybes, nepilnamečio asmenines savybes, jo brandos lygį, nusprendžia, kad jis geba įsiminti bylai reikšmingas aplinkybes ir jas pakankamai tiksliai perteikti apklausą atliekančiam subjektui.
2. Baudžiamojo proceso įrodinėjimo stadijoje dalyvaujantys vaikai dėl nepakankamos fizinės, psichinės, socialinės ir kognityvinės brandos išsiskiria ne tik didesniu apsaugos nuo žalingo proceso poveikio poreikiu, bet ir tuo, kad jų byloje duotų parodymų vertinimo procesas yra specifinis.

³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-47/2013 m.

3. Vaiko parodymai baudžiamajame procese vertinami atsižvelgiant į du esminius kriterijus – formalųjį, leidžiantį nustatyti, ar vaiko parodymai atitinka teisėtumo reikalavimą, ir materialųjį, kurio įvertinimas leidžia pripažinti vaiko parodymus patikimais.
Vertinant vaiko parodymus formaliuoju aspektu, teismų praktikoje atkreipiamas dėmesys į tai, ar nebuvo pažeisti Lietuvos Respublikos BPK 186 straipsnio reikalavimai, ar apklausos metu nebuvo pažeista įtariamojo (kaltinamojo) teisė į sąžiningą baudžiamąjį procesą.
4. Priešingai nei vertinant suaugusiųjų byloje duotų parodymų teisėtumą, vaikų parodymams, remiantis teismų praktika, keliami kiek kitokie reikalavimai – pažeidimu nepripažįstama tai, kad vaiko apklausas, ypač pas ikiteisminio tyrimo teisėją, faktiškai atlieka specialistai (psichologai ar Vaiko teisių apsaugos tarnybos specialistai), o ikiteisminio tyrimo teisėjas šiame procesiniame veiksmė apsiriboja kontrolės funkcijos įgyvendinimu. Vaikų parodymų patikimumo aspektui teismuose keliami mažesni reikalavimai nei suaugusiųjų parodymams, o juose esantys prieštaravimai pateisinami vaiko amžiaus ir patirtų išgyvenimų nulemtais liudijimo ypatumais.

CURRENT ISSUES OF THE CASE LAW WHILE EVALUATING THE EVIDENCES ADDUCED BY THE WITNESSES WHO ARE CHILDREN IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS

DOVILĖ MURAUSKIENĖ

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The children who are the participants of the criminal proceedings, i.e., persons under the age of 18, regarding their insufficient physical, mental, social and cognitive maturity do not only stand out by a greater need for protection from the injurious proceedings but also by the particular specificity related to the procedure of the evaluation of evidences adduced by children. Therefore, the paper analyses the case law of the Supreme Court of Lithuania related to the evaluation of evidences adduced by children. In compliance with the case law the evidences adduced by children are evaluated by formal and substantive aspects. The formal aspect related to the evaluation of evidences adduced by children deals with the fact whether the evidences adduced*

by children have been collected legally – neither infringing the requirements listed in the criminal procedure law of the Republic of Lithuania nor restricting the suspected (accused) person's right for a proper defence as well as impartial criminal proceedings. Having analysed the case law, the conclusion is to be drawn that in the courts there are lower requirements regarding the reliability aspect which are to be met by children rather than by adults. The contradictions present in the evidences adduced by children are justified because of the peculiarities related to the children's age as well as experience.

Keywords: *child victim, child witness, evidences, case law, criteria of evaluating the evidences.*

Dovilė Murauskienė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir proceso instituto doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: baudžiamasis procesas, nepilnamečių baudžiamojo proceso dalyvių teisių apsauga.

Dovilė Murauskienė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Institute of Criminal Law and Procedure, PhD Candidate. Research interests: criminal procedure, the protection of juveniles rights in the criminal process.